

de Volkskrant

Vragen over banden van PVW-leider met Israël

AIVD onderzocht contacten Wilders

Tom Kreling, Huib Modderkolk
Amsterdam

De geheime dienst AIVD heeft in 2009-2010 onderzoek gedaan naar de Israëlische contacten van PVV-leider Geert Wilders. De dienst deed zogeheten 'naslag' naar aanleiding van een tip over Wilders' gesprekspartners, onder meer bij de Israëlische ambassade in Den Haag. Dat de dienst daartoe overging, toont dat er serieuze vragen bestonden over Wilders' loyaliteit en mogelijke Israëlische beïnvloeding.

De interesse van de geheime dienst blijkt uit onderzoek van *de Volkskrant* naar twaalf jaar beveiliging van Wilders en de gevolgen daarvan op de politicus en de verantwoordelijke diensten. Daarvoor is gesproken met 37 personen.

Het onderzoek door de AIVD is opmerkelijk, omdat de dienst terughoudend is met elke vorm van naslag of een operatie tegen een zittend politicus. Het brengt het risico mee dat de geheime dienst een verlengstuk van de regering wordt als hij op verzoek politici onderzoekt, zeker die van de oppositie. Aan de andere kant moet een geheime dienst alert zijn op oneigenlijke inmenging van buitenlandse overheden in Nederland of als er een bedreiging voor de nationale veiligheid is. Dat is een wettelijke taak. Bovendien zit Wilders sinds 2006 in de commissie-Stiekem, waar informatie van de AIVD en MIVD wordt gedeeld. Inlichtingen over het Midden-Oosten staan vaak hoog op de agenda.

Diverse oud-leidinggeevenden van veiligheidsdiensten zeggen dat een onderzoek naar een politicus een 'absolute no-go' is. Bij het doen van naslag zet de AIVD geen bijzondere opsporingsmiddelen in, zoals het tappen van een telefoon of het doen van observatie. Daarom hoeft de minister niet te worden geïnformeerd. In diezelfde periode constateerde de AIVD dat PVV-kandidaat Gidi Markuszower in het najaar van 2010 een 'risico voor de integriteit van Nederland' was vanwege contacten met een 'buitenlandse veiligheids-

Een onderzoek naar een politicus is een absolute no-go

Oud-leiders
veiligheidsdiensten

PAGINA 8-9
Hoe de interesse van de geheime dienst werd gewekt

ZATERDAG IN VONK
Onderzoek naar twaalf jaar Wilders beveiligen: een politiek mijnenveld

dienst'. Het kan niet anders dan dat dit de Israëlische geheime dienst Mossad betrof.

Wat de naslag van Wilders' contacten heeft opgeleverd, is niet bekend. Ook is onduidelijk of toenmalig minister Guusje ter Horst (Binnenlandse Zaken) op de hoogte is gesteld door verantwoordelijk diensthoofd Gerard Bouman. Bouman wil geen vragen beantwoorden. 'Het interesseert me niets waarvoor u komt', reageert hij op diverse verzoeken. De AIVD is om een reactie gevraagd, maar heeft aangegeven niet op de inhoud van het stuk in te willen gaan. Wilders kreeg meerdere keren de gelegenheid de bevindingen van *de Volkskrant* in te zien, maar hij sloeg dit af en wil ook geen commentaar geven.

Wilders was in 2010 op weg om een serieuze machtsfactor te worden. Na de val van het laatste kabinet-Balkenende, ontstond in het najaar van 2010 het eerste kabinet-Rutte, met gedoogsteun van de PVV. In die jaren onderhield Wilders nauwe banden met invloedrijke Israëliërs, zoals de hoge Israëlische generaal Amos Gilad, die hij eind 2008 op het hoofdkantoor van het Israëlische leger in Tel Aviv bezocht. Ook ging hij geregeld op bezoek bij de Israëlische ambassadeur in Nederland. Die contacten zijn nu bekoeld, vertellen bronnen in de Joodse gemeenschap.

De reden: Wilders zette zijn politieke ideeën niet om in beleid. Daarmee werd hij voor de Israëliërs minder interessant. Illustratief daarvoor is Wilders' aarzelende houding over steun aan het gedoogkabinet in 2010. PVV-bronnen vertellen dat er intern twee keer is gestemd over deelname aan gesprekken met CDA en VVD. Tweemaal was de stemverhouding 13 voor, 10 tegen. Wilders stemde niet mee, hij twijfelde te veel. Uiteindelijk schaarde de PVV zich achter het gedoogakkoord – alleen Kamerleden Driessen en Bosma bleven tegen – maar de gedoogconstructie hield slechts negentien maanden stand.

Kentering in de relatie met Israël was het PVV-standpunt over ritueel slachten in 2012, waardoor Joodse organisaties zich geschokt voelden. Ook de 'minder, minder'-uitspraken van Wilders deden pijn bij Joodse organisaties.

Arnon Grunberg

Op bezoek bij Prince in Paisley Park

DE WOON-WERKSTUDIO'S
VAN DE OVERLEDEN POPHELD V4-7

De laatste eretocht van El Comandante

DE AS VAN FIDEL CASTRO
GAAT NAAR SANTIAGO
P16-17

Advertenties

Hij is er weer!

2314 wijnen van € 2,39 tot € 79

OMFIETS WIJNGIDS 2017

‘Vaak geïmiteerd maar onovertroffen.’

Algemeen Dagblad

uitgeverijpodium.nl

FRANSE VERKIEZINGEN

Hollande trekt zich terug

De Franse president Hollande doet geen gooi naar een tweede termijn en zal niet meedoen aan de komende verkiezingen. Dat heeft hij donderdag in een tv-toespraak bekendgemaakt. Hollande zei het uiteenvallen van links te vrezen, omdat zijn kandidatuur te weinig steun geniet.

TEEN EERSTE PAGINA 3

VOETNOOT PROTOCOLLEN

Als je mensen de hele tijd dwingt tot gehoorzaamheid, dan zorg je ervoor dat ze niet meer moreel kunnen denken', aldus hoogleraar Andries Baart, woensdag in *de Volkskrant* in een aangrijpend artikel van Maud Effting over huisartsen.

Baart deed met zorgheer Guus Timmerman onderzoek naar hoe huisartsen handelen

aan het sterfbed van patiënten. Begrijpelijkerwijs wordt vaak afgeweken van de protocollen; om menselijk te kunnen handelen, moet je nu en dan de protocollen negeren, zelfs als dat betekent dat je theoretisch strafbaar bent. Een huisarts zegt: 'We moeten ons realiseren dat een protocol ook maar een protocol is.'

Uit angst voor fouten is de sa-

menleving volgestopt met protocollen. Omdat die protocollen contraproductief kunnen zijn, zou de discussie niet beperkt moeten blijven tot huisartsen.

Elke maatschappij dwingt gehoorzaamheid af door wat we 'normen en waarden' of 'regeltjes' noemen. Nu moeten we begrijpen hoe belangrijk het is die regels soms te overtreden.

Arnon Grunberg

'TELEFOON EN COMPUTER UIT, DEUR OP SLOT EN LEZEN MAAR.' AD

A.F.Th. VAN DER HEIJDEN KWAADSCHIKS

HET IDEALE CADEAU VOOR DE DONKERE DAGEN

JAARGANG 95
56 pagina's
NUMMER
28161

€ 2,50

België € 3,00
Duitsland € 3,25
Frankrijk € 3,25
Luxemburg € 3,00
Oostenrijk € 3,25

Ten eerste

RECONSTRUCTIE DE ISRAËLISCHE CONTACTEN VAN WILDERS

‘Dit kan geen toeval meer zijn’

Onderzoek doen naar de banden van een politicus is hoogst ongebruikelijk. Toch deed de AIVD het. De Israëlische contacten van PVV-leider Wilders gaven daar aanleiding toe. Om wie ging het en hoe bedreigend was het?

Door **Tom Kreling** en **Huib Modderkolk**

Het is een van de raadsels van Geert Wilders: zijn relatie met Israël. In de bijna twintig jaar dat Wilders in de Kamer zit, steunt hij het land onveranderlijk. Hij reist er talloze malen heen, bezoekt er invloedrijke personen en kan binnenlopen bij het hoofdkantoor van het Israëlische leger in Tel Aviv. Hij onderhoudt goede contacten met de ambassade in Den Haag, de inmiddels overleden oud-premier Ariel Sharon is een van zijn politieke voorbeelden.

Dat Wilders hoge Israëliërs ontmoette is bekend bij inlichtingendiensten, zeggen diverse bronnen. En dat zou niet ter zake hoeven doen. Andere Kamerleden hebben soms ook nuttige contacten in het buitenland. Toch is Wilders een geval apart en leiden zijn contacten door de jaren heen meermaals tot speculatie en argwaan.

Een van de oudste contacten is Zeev Boker, de tweede man op de Israëlische ambassade in Den Haag tussen 1997 en 2003. Als Wilders nog in de VVD zit, raakt hij bevriend met deze diplomaat. Hij bezoekt hem ook als Boker vanaf 2006 de eerste Israëlische ambassadeur in Slowakije wordt. Inlichtingsbronnen zetten nog steeds vraagtekens bij het innige contact tussen de twee in de tijd dat Boker in Den Haag gestationeerd was. Twee voormalig analisten van veiligheidsdiensten claimen dat de nummer-2-positie op de Israëlische ambassade is voorbehouden aan personen die in verbinding staan met de Israëlische geheime dienst Mossad. Een oud-leidinggevende bij een Nederlandse veiligheidsdienst spreekt dat juist weer tegen.

Wat de speculatie verder voedt, is dat Wilders – als hij in 2004 voor zichzelf begint – Elliott Wagschal als beleidsmedewerker neemt. Dat is opmerkelijk, want Wagschal komt rechtstreeks van de Israëlische ambassade. Op vage, linkse blogs is dat voldoende om Wilders een pion van Israël te noemen. Bijna twee jaar is Wagschal assistent van de PVV-leider, daarna verdwijnt hij in de relatieve

anonimiteit. Vragen van journalisten beantwoordt hij nooit. Hij wil niet over zijn tijd bij Wilders praten.

Bronnen in de joodse gemeenschap melden nu dat Wagschal politieke ambities had en zelf solliciteerde bij Wilders. Hij was politiek ‘vrij rabiaat’, zag in de islam een groot gevaar en hoopte bij de PVV carrière te maken. Maar met Wilders boterde het niet. De PVV-leider had niet altijd geduld voor hem – in situaties van druk kan Wagschal last krijgen van een spraakgebrek. Ze raakten gebrouilleerd. Wagschal probeerde het daarna nog bij de VVD, maar verder dan de bijeenkomsten voor regionale politici kwam hij niet. Hij gaf zijn politieke carrière op en heeft geen contact meer met Wilders.

De Nederlandse inlichtingendienst volgde de politicus van het parlement naar de Israëlische ambassade

Uit Saoedische documenten gelekt via WikiLeaks

Een andere opmerkelijkheid is het frequente bezoek van de Israëlische ambassadeur Harry Kney-Tal (2005-2011) in de beginjaren van de PVV. PVV'ers zien hem soms wekelijks met zijn assistent naar de Tweede Kamer lopen. Het leidt tot een aanvaring met Kamerlid Hero Brinkman. ‘Ik laat me niet gebruiken voor de Israëlische zaak. Ik wil mijn handen vrij kunnen hebben’, zegt hij tegen Wilders. Brinkman vindt het schadelijk voor de PVV als de partij dient als marionet voor de Israëlische regering. Wilders kiest er daarna voor om vaker naar de ambassade te gaan. Een PVV-medewerker die bij die gesprekken is, zegt daarover: ‘Het ging voornamelijk over het Midden-Oosten en de Israëlische politiek. Namen die het vaakst vielen: Tzipi Livni (gematigd

Israëliësch politicus), Maxime Verhagen (minister Buitenlandse Zaken) en Mahmoud Abbas (president Palestijnse Autoriteit).’

Politieke afstemming dus. Wilders is gevormd in Israël, leefde een half jaar in een Israëlische nederzetting op de Westelijke Jordaanoever. Hij bezocht het land vaak, zoals in 2008 toen hij een ontmoeting had met zijn politieke geestverwant Aryeh Eldad, dan parlements lid van de rechts-nationalistische National Union. Eldad is zoon van een leider van de zionistische paramilitaire organisatie Lehi. Hij gelooft niet in vrede met Arabische landen en raakte gewond in gevechten met de politie toen Israël in 2006 een illegale nederzetting ontruimde.

Nervuus

Ook ontmoette Wilders meerdere malen de hoge Israëlische generaal Amos Gilad. Een forse man met lang voorhoofd en wit haar. Gilad is invloedrijk – in de week dat Wilders hem bezoekt in december 2008 schrijft de Israëlische krant *Haaretz* dat Gilad feitelijk verantwoordelijk is voor de veiligheid van Israël. ‘Hij heeft meer invloed op Israël's beleid dan velen die hoger dan hem in de overheidshierarchie staan.’

Een aanwezige bij het gesprek vertelt dat Gilad Wilders steevast lachend met dezelfde zin begroette: ‘Hebben ze je nou nog niet doodgeschoten?’ Ook hier vooral politieke afstemming. Ze spreken over de positie van Israël in het Midden-Oosten. De aanwezige: ‘De doctrine van Gilad is: Israël moet altijd veel sterker blijven dan de buurlanden, anders wordt het vernietigd. Het land mag nooit zwakte tonen.’ Wilders' politiek sluit daarop aan: ook hij maakt zich sterk voor de Israëlische zaak.

Het is vooral in die jaren (2004-2009) dat Wilders goede contacten heeft met Israël, zowel in het land zelf als bij de ambassade in Den Haag. Maar wanneer zijn steun aan een land en goede contacten reden voor interesse van de geheime dienst? Bronnen van veiligheidsdiensten praten daar niet graag over. Ze ogen nerveus als het over Wilders gaat. Een analist: ‘Ik bezocht regelmatig de jaar-

JERUZALEM

Geert Wilders voor de klauwmuur in Jeruzalem tijdens een bezoek aan Israël in 2014.

AMOS GILAD

Deze hoge Israëlische generaal ontmoette Wilders meermaals voor ‘politieke afstemming’.

ARYEH ELAD

Dit Knesset-lid namens de rechts-nationalistische National Union (2003-2012) ontmoette Wilders in 2008.

ZEEV BOKER

De tweede man op de Israëlische ambassade in Den Haag (1997-2003) is een van Wilders' oudste contacten.

GIDI MARKUSZOWER

Deze ondernemer uit Amstelveen werd door Wilders van de PVV-kandidatenlijst gehaald omdat hij contact zou hebben met de Mossad.

HARRY KNEY-TAL

Deze Israëlische ambassadeur (2005-2011) kwam vaak bij de PVV op bezoek. Foto Martijn Beekman

TEL AVIV

Wilders spreekt in 2010 in Tel Aviv op uitnodiging van de extreem-rechtse parlements lid Aryeh Eldad. Foto HH

Ten eerste

ARIEL SHARON

Geert Wilders in januari 2013 bij de herdenkingsdienst voor de overleden Israëlische oud-premier Ariel Sharon in Jeruzalem. Sharon is een van Wilders' politieke voorbeelden.

Foto Getty

lijkse inlichtingenconferentie in Herzliya in Israël. Het viel me vaak op dat de taal die je daar hoort dezelfde is als die van Wilders over de islam. Exact dezelfde analyses, hetzelfde wereldbeeld, dezelfde tekst. Ik heb intern vele malen gezegd: 'Jongens, dit kan geen toeval meer zijn. Daar moet iets zitten.' Maar, zegt hij erbij, 'ik kan het niet bewijzen. Sterker, ik heb nog niet het begin van bewijs dat Wilders een pion van Israël is.'

Onderzoek doen naar een politicus is hoogst ongebruikelijk en in een democratie onwenselijk. Het brengt het risico met zich mee dat de geheime dienst een verlengstuk van de regering wordt als hij op verzoek politici gaat onderzoeken, zeker die van de oppositie. Bovendien kan het de controlerende taak van de Kamer belemmeren. Diensten zijn er daarom uitermate terughoudend mee. Tegelijk moet een geheime dienst alert zijn op oneigenlijke inmenging van buitenlandse overheden in Nederland of als er een bedreiging voor de nationale veiligheid is. Dat is een wettelijke taak. Bovendien zit Wilders sinds 2006 in de commissie-Stiekem, waar informatie van de AIVD en MIVD wordt gedeeld. Inlichtingen over het Midden-Oosten staan vaak hoog op de agenda.

Mossad

De vraag is hoe erg het is als een politicus die informatie met Israëlische bronnen zou delen. Contacten met Turkije en Rusland zijn automatisch zeer gevoelig, maar Israël is een bondgenoot van Nederland. De diensten van de beide landen werken goed samen. Zo onderhoudt de militaire inlichtingendienst een prima relatie met de Mossad. Er gaat geen 'bulk-informatie' over en weer maar zinvolle inlichtingen worden wel gedeeld, bijvoorbeeld over het Iraanse nucleaire programma. De Nederlandse militaire inlichtingendienst heeft van oudsher een sterk team dat gespecialiseerd is in nucleaire proliferatie. Dit signaleerde in 2004 als eerste dat Iran in Natanz het 'point of no return' voorbij was. Die informatie kwam ook bij de Israëlische diensten terecht. Natanz werd later getroffen door het agressieve Ame-

rikaans-Israëlische computervirus Stuxnet. Ook hebben Nederlandse inlichtingen bijgedragen aan Israëlische aanvallen op andere nucleaire installaties in het Midden-Oosten, zeggen bronnen. Zoals bij het bombardement op de Osirak-faciliteit in Irak in 1981.

Dat het vertrouwen groot is, blijkt ook uit de contracten die Israëlische bedrijven krijgen: AIVD en MIVD laten een Israëlisch bedrijf data-analyse doen, de politie gebruikt Israëlische surveillance-apparatuur. Natuurlijk, zeggen bronnen, doen Nederlanders ook aan contraspionage. Ze letten op Israëlische activiteiten in Nederland, maar die worden niet zo scherp gevolgd als bijvoorbeeld die van Oost-Europese landen, Marokko en Turkije, laat staan China of Rusland. Een oud-medewerker van de MIVD: 'Israëlische diensten wordt niet veel in de weg gelegd.' Een andere ex-MIVD'er: 'Er zijn nauwelijks geheimen voor elkaar. We delen veel over en weer.'

Toch zijn er ook kleine incidenten. In 2009 vinden Israëlische beveiligers in een Haags café nabij de Israëlische ambassade een wapen. De plek: de poelbak van een toilet. De politie doet onderzoek maar kan de herkomst niet achterhalen. Een senior adviseur van het ministerie van Veiligheid: 'Het leidde tot een discussie bij ons wat die lui in vredesnaam uitspreken. Wie zoekt er in een poelbak?' In diezelfde periode maakt burgemeester Van Aartsen zich zorgen over het aantal Israëlische beveiligers dat in Nederland zware wapens mag dragen. Het zijn er dan vijftien, maar er verandert niets.

Wilders komt dichterbij in het blikveld van de dienst als hij eind 2008 vaker optrekt met Gidi Markuszower. Deze ondernemer uit Amstelveen is woordvoerder van een Nederlandse afdeling van de Israëlische politieke partij Likud en actief bij de stichting BLEW, die de beveiliging van joodse bijeenkomsten doet.

Leden kregen tot een aantal jaren geleden een zelfverdedigingscursus in Israël, vaak van oud-militairen. 'Dat stelt niet veel voor, maar daar zitten ongetwijfeld inlichtingsofficieren tussen', vertelt een bron dicht bij de joodse gemeenschap. Zoals 'veel mensen' in de joodse

samenleving weleens door de Mossad zijn benaderd. Er zijn weinigen die daar niet op ingaan. Zo'n verzoek van de Mossad gaat subtiel: een vraag om bijvoorbeeld lijsten met namen van de sportclub of een hotel door te geven. 'Ongeschiedlijk onschuldige informatie, waarvan je niet weet in welke puzzel die nodig is. Ze stellen zich niet voor als Mossad, eerder als iemand van Buitenlandse Zaken.'

'Naslag'

Als Wilders Markuszower hoog op de kandidatenlijst van de PVV voor de Tweede Kamer zet – plek vijf – informeert de AIVD de minister van Binnenlandse Zaken, dan Ernst Hirsch Ballin. In de brief staat dat Markuszower een 'risico is voor de integriteit van Nederland' vanwege zijn contacten met een buitenlandse inlichtingendienst. Er is geen twijfel dat dit de Mossad betreft.

Dat plaatst ook Wilders voor een dilemma. Eigenlijk kan hij de stevige bewoordingen van de AIVD over Markuszower niet negeren. Op de kamer van de fractievoorzitter hebben de twee een kort gesprek. Wilders is daarin duidelijk: Markuszower zal van de lijst moeten.

In diezelfde periode – 2009 en 2010 – krijgt de AIVD ook informatie over Wilders. Het is reden voor 'naslag' door de dienst. Er is weinig bekend over de context en de duur van het onderzoek. Bronnen zijn uiterst terughoudend met informatie over het werk van de AIVD. Op het onthullen van onderzoeken tegen personen staan gevangenisstraffen. Feit is dat de AIVD naslag doet naar Wilders' Israëlische contacten, onder meer van de ambassade. Niet toevallig gebeurt dat in de periode van diensthoofd Gerard Bouman. Een eigengereide en starre leider – een boevenvanger, geen groot strateeg. Die bovendien van minister Guusje ter Horst (Binnenlandse Zaken) veel vrijheid krijgt. Zij wil niet dat de dienst politici onderzoekt – veel te gevoelig – maar Bouman doet het toch.

In een korte periode bekijkt de dienst Wilders' contacten. Wat is er daarover bekend? En vormt dat een mogelijke bedreiging voor de veiligheid van Neder-

land? Er worden geen bijzondere bevoegdheden ingezet, zoals het tappen van telefoons of observatie. Opvallend is dat acties van de Nederlandse dienst ook worden beschreven in via WikiLeaks uitgelekte – en inmiddels weer verwijderde – Saoedische diplomatieke rapporten. In een 'geheime nota' staat dat 'de Nederlandse inlichtingendienst de politicus (Wilders, red.) volgde van het parlement naar de Israëlische ambassade.' Waarom de Saoediërs schrijven dat Wilders toch is gevolgd, is onbekend.

Wat het onderzoek oplevert, is ook niet duidelijk. Later dat jaar behaalt Wilders een grote verkiezingsoverwinning en gaat hij het minderheidskabinet van CDA en VVD gedogen.

Wilders' relatie met de Israëlische ambassade is nu bekoeld, bevestigen joodse bronnen. De belangrijkste reden: Wilders levert nooit, hij zet zijn standpunten niet om in beleid. Een bron: 'Israëliërs zijn ook pragmatici. Zij zien dat de PVV steeds radicaler wordt en nooit de transitie heeft gemaakt naar een partij met invloed. Daar verlies je vrienden mee.' De scheiding begon na de gedoogconstructie in 2010. PVV'ers vertellen dat Wilders sterk twijfelde aan de samenwerking met CDA en VVD. Twee keer werd er intern gestemd over de deelname van de PVV aan de formatiegesprekken. Tweemaal was de stemverhouding 13 voor, 10 tegen. Wilders stemde niet mee. De gedoogconstructie hield negentien maanden stand.

Kentering in de relatie met Israël was het standpunt over ritueel slachten in 2012, waardoor joodse organisaties zich geschofferd voelden. Ook de 'minder, minder'-uitspraak deed pijn bij joodse organisaties. Hoewel vrij nooit grote financiële donoren waren, ondersteunden zij in de Verenigde Staten wel de fondsenwerving voor Wilders. Die stroom is zo goed als opgedroogd. Typeerd is dat de giften die de PVV vorig jaar kreeg uit de Verenigde Staten – samen meer dan 100 duizend euro – afkomstig waren van één persoon: David Horowitz, een conservatieve denker die het jodendom vaarwel heeft gezegd en zichzelf nu agnost noemt.

UNDERCOVER IN DENEMARKEN

Morgen in de Volkskrant 'Een undercoveroperatie in Denemarken'. Een uitvoerig onderzoek naar twaalf jaar beveiliging van Wilders en de impact daarvan op de politicus en de Nederlandse veiligheidsdiensten. Een verhaal op basis van gesprekken met 37 personen die sinds 2004 betrokken zijn bij Wilders' beveiliging, die bij inlichtingen- en veiligheidsdiensten analyses maken of onderzoek doen, die bevriend met hem zijn of werkzaam waren bij de PVV.

Reacties?

Mail naar: onderzoek@volkskrant.nl

BERT
WAGENDORP
COLUMN

Terlouws ongelijk

Jan Terlouw, de 85-jarige éminence grise van D66, hield woensdagavond bij DWDD de Toespraak van de Week. In zeven minuten legde hij uit dat we moeten streven naar een duurzame wereld waarin de mensen elkaar weer vertrouwen. Zijn woorden vielen in goede aarde, het hele land had het erover en prees Terlouw. Het praktische effect van zijn hartekreet kunnen we meten: zien we de komende tijd een toename van het aantal touwtjes uit brievenbussen, dan gaat het weer de goede kant op – met het vertrouwen tenminste.

Het is spijtig dat politici hier zo jong oud worden gevonden. Je ziet vaak dat voormalige leiders op hogere leeftijd een wijsheid tentoonspreiden die je ze al veel eerder had toegewenst, met name toen ze nog macht hadden. Kennelijk komt inzicht met de jaren – wat is er eigenlijk tegen een toffe premier van tachtig?

Maar van alle fractieleiders in de Tweede Kamer – afgezien van de eenmansfracties – is er één boven de zestig (Henk Krol, 66) en zijn er vier 50-plus. De rest heeft nog niet eens een midlifecrisis. Onder de ministers zijn vier veertigers, vijf vijftigers en bevindt zich welgeteld één eenzame zestigplusser, namelijk Henk Kamp (64).

Dat is dus veel te pril en vragen om problemen. Het succes en de geloofwaardigheid van Terlouw hadden alles te maken met zijn grijze haren en oprechtheid. En aan het ontbreken van effectbejag – hij zat er niet om stemmen te scoren met een paar gelikte soundbites, ingefluisterd door een bijdehante pr-jongen.

Wat is er tegen een toffe premier van tachtig?

Maar toch: zijn vertrouwenverhaal klopte niet. Terlouw haakte aan bij de heersende gedachte dat het wantrouwen in de Nederlandse samenleving de spuitgaten uitloopt. Dat idee wordt gevoed door politici die inspelen op angst en door social media waar zaken worden uitvergroot en opgeblazen. En ook door reguliere media die niet willen achterblijven.

Maar met de werkelijkheid van een grote meerderheid van de Nederlanders heeft het niks te maken. Het vertrouwen in de politiek en de democratische instituties is hier internationaal gezien juist erg hoog. Het onderlinge vertrouwen tussen de burgers is zelfs nergens zo hoog als in Nederland – brievenbustouwtjes of niet. Dat vertrouwen is de afgelopen jaren niet of nauwelijks gedaald, blijkt uit elk onderzoek. Dat is terecht, we leven in de minst criminele van alle samenlevingen en krijgen de cellen amper meer gevuld.

Het beeld van de werkelijkheid wordt verdraaid – en de woorden van Terlouw droegen daaraan bij, hoewel ik met een wil geloven dat zulks niet zijn bedoeling was. Inderdaad hingen vroeger touwtjes uit brievenbussen, behalve bij huizen waar iets viel te halen, die hadden toen ook al een dubbel slot op de deur.

In NRC Handelsblad zei Paul Dekker, die bij het Sociaal en Cultureel Planbureau onder meer de 'civil society' en 'vertrouwen' in zijn portefeuille heeft, dit: 'De publieke opinie en media praten elkaar een donker gat in.' En, waar schuwde hij, 'dat kan een selffulfilling prophecy worden'. Wie voortdurend leest en hoort dat het wantrouwen toeneemt, begint zich op den duur af te vragen of hij met al zijn vertrouwen niet de laatste der naëvelingen is en of wat meer wantrouwen jegens politici en bureaus niet op zijn plaats is.

We moeten ons geen spaken laten aanpraten die niet bestaan, ook niet door Jan Terlouw, hoe oud hij ook is en hoe goed hij het ook bedoelde.

HET WEER MEER ZON

In de loop van de dag schijnt de zon steeds vaker. Het wordt 7 graden en er staat een zwakke tot matige noordoostenwind. Zondag lost de bewolking op en wordt het zonnig, bij 2 tot 4 graden. **Pagina 45**

14.00 UUR **SAMSOM VS. ASSCHER**DIT WORDT
DIT **WEEKEND**
NIEUWSKandidaat-PvdA-lijsttrekkers
Diederik Samsom en Lodewijk
Asscher gaan wederom in debat.

Mol bij Deense omroep onthulde inhoud film Wilders Nederland kreeg hulp van Deense spion rond 'Fitna'

Tom Kreling, Huib Modderkolk
Kopenhagen

De Deense geheime dienst heeft in 2008 in een undercoveroperatie de inhoud van de film Fitna van Geert Wilders achterhaald. Dit gebeurde na een bezoek van de Nederlandse terrorismecoördinator NCTV aan Denemarken. De operatie werd uitgevoerd twee weken voor Wilders zijn film online zette. Dat blijkt uit onderzoek van de Volkskrant, waarvoor over een langere periode is gesproken met 37 personen.

De NCTV, tevens verantwoordelijk voor Wilders' beveiliging, probeerde in het voorjaar van 2008 de veiligheidsrisico's en effecten in te schatten van *Fitna* en wilde daarom graag de inhoud van de film achterhalen. Wilders weigerde informatie over de film te geven. Binnen de NCTV is daarom discussie gevoerd om de inhoud via beveiligers van Wilders te achterhalen. Dat wezen leidinggevend af.

In dat voorjaar kondigde Wilders bij zijn beveiliging aan dat hij naar de publieke omroep in Kopenhagen zou gaan. De NCTV vermoedde dat Wilders daar *Fitna* wilde laten zien, in de hoop dat deze omroep hem wilde uitzenden. De NCTV nam daarom contact op met haar Deense zusterorganisatie, de PET.

Wilders gaf inderdaad een voorvertoning en de Deense geheime dienst wist een medewerker van de publieke omroep over te halen als mol te fungeren. Deze persoon moest achterhalen of in de omstreden film een koran verbrand zou worden en is na afloop gedebriefd door de PET.

De inlichtingen belandden vervolgens bij terrorismecoördinator Tjibbe Joustra en bij minister van Justitie Ernst Hirsch Ballin.

De Deense publieke omroep besloot

na de voorvertoning *Fitna* niet uit te zenden. Toenmalig hoofdredacteur Arne Notkin beoordeelde de film als 'pure propaganda zonder enige nieuwswaarde'.

Nu zegt de huidige zendercoördinator van DR2, Christoffer Gulbrandsen, namens de omroep dat hij de undercoveroperatie moeilijk kan geloven. 'DR2 werkt altijd kritisch tegenover autoriteiten. Onze loyaliteit ligt niet bij machthebbers. We werken niet met ze samen en assisteren ze ook niet. Ik kan niet duidelijk genoeg zijn in hoezeer we dit afwijzen.'

De NCTV nam contact op met haar Deense zusterorganisatie

Gulbrandsen voegt toe: 'Eerlijk gezegd vind ik het schandelijk dat een krant dit soort beschuldigingen publiceert zonder enige documentatie. Ik heb grote twijfels over het waarheidsgehalte van dit nieuws.'

De kwestie toont hoe groot de druk was bij de Nederlandse veiligheidsdiensten rond Wilders' film. Een inlichtingenoperatie rond een zittend Kamerlid wordt alleen in extreme gevallen overwogen.

De NCTV wil niet reageren op deze specifieke gebeurtenis, maar laat in een reactie weten dat 'de bewakings- en beveiligingstaken in opdracht van de NCTV niet worden gebruikt voor het verkrijgen van informatie en inlichtingen'. 'Toen niet, en nu ook niet.'

De organisatie benadrukt dat het 'doel van de beveiligingsmaatregelen

is dat politici en functionarissen ongestoord hun werk kunnen doen, ongeacht hun politieke opvattingen.' De veiligheid van 'de heer Wilders is ook niet in geding geweest'.

Geert Wilders heeft meermaals de mogelijkheid gekregen de bevindingen van *de Volkskrant* in te zien en commentaar te geven. Hij heeft ervoor gekozen dat niet te doen. Uit het onderzoek van de krant blijkt ook dat er de afgelopen jaren strubbelingen waren rond de beveiliging van Wilders. Sommige leidinggevend bij de NCTV vragen zich af of de beveiliging niet kan worden afgeschaald, maar zien dat de 'politieke moed' ontbreekt.

'Iemand beveiligen is niet zo moeilijk', zegt een ex-NCTV'er die jaren de contactpersoon van Wilders was. 'Maar de beveiliging weer afschalen, daar is veel meer moed voor nodig. Ik heb altijd gevonden dat het wel minder kon.'

Ook binnen de AIVD, de dienst die de dreigingsanalyse aanlevert, is men zeer terughoudend met afschalen. Een van de redenen ligt in de moord op Pim Fortuyn. 'Dat heeft een levensgroot trauma veroorzaakt, waar de AIVD tot op de dag van vandaag last van heeft', aldus een voormalig leidinggevende van de dienst.

Ook Wilders ziet minder beveiliging niet zitten. Een oud-Kamerlid van de partij zegt dat hij ook weet dat beveiliging politieke voordelen heeft. 'Wilders hield ons altijd voor dat die beveiliging voor 2 à 3 zetels staat.' Diverse PVV-bronnen bevestigden dit, maar zeggen erbij dat het nooit de keuze van Wilders was om beveiligd te worden en dat het juk enorm is.

VONK

WAT IS HET EFFECT VAN DE CONTINUE BEVEILIGING OP GEERT WILDERS?

Stervoetballer Ronaldo bespaart 35 miljoen met belastingtruc

Willem Feenstra, Mark Misérus
Amsterdam

Stervoetballer Cristiano Ronaldo heeft eind 2014 63,5 miljoen euro weggesluisd naar een belastingparadijs. Daarmee bespaarde hij in Spanje voor 35 miljoen aan belastingen. Dat meldt het onderzoek consortium EIC, waarvan in Nederland NRC Handelsblad deel uitmaakt.

Volgens EIC, dat miljoenen documenten uit de voetbalwereld analyseerde, liet de aanvallende toekomstige sponsorinkomsten uitbetalen vlak voor in Spanje de wet werd aangepast. Dat geld zou zijn overgeboekt op een Zwitserse bankrekening van Ronaldo. Of de belastingconstructie illegaal is, moet nog blijken.

De Portugees is de zoveelste voetballer die in opspraak raakt door dubieuze belastingconstructies. Spelers worden vaak omringd door adviseurs die zeggen geld voor hen te kunnen besparen met belastingtrucs. Mede doordat celstraffen uitblijven, en boetes vanwege de miljoenensalarissen van spelers toch wel te betalen zijn, gaan voetballers geregeld met de adviseurs in zee.

Ronaldo werd al eerder onderzocht door de Spaanse belastingdienst. Dat bleef zonder gevolgen. Manchester United-coach José Mourinho, die voorheen ook bij Real Madrid werkte, moest wel 5,8 miljoen euro aan naheffingen en boetes betalen.

Naast zijn jaarsalaris verdient Ronaldo nog eens tientallen miljoenen via zijn portretrechten. Hij heeft of had sponsorcontracten met onder meer

Nike, Toyota, Unilever en Kentucky Fried Chicken (KFC).

De belastingconstructie van Ronaldo toont overeenkomsten met die van zijn eeuwige rivaal Lionel Messi. De Argentijn ontloopt tussen 2007 en 2009 de heffingen die hij in Spanje moest betalen over de inkomsten uit zijn portretrechten. Dat scheelde 4,1 miljoen euro aan afdrachten.

In juli werd hij door Spaanse rechters veroordeeld tot een celstraf van 21 maanden. De rechters onderstreepten dat juist idool Messi zijn verantwoordelijkheid moet nemen voor het afdragen van belastingen. In Spanje hoeven wetsovertreders die voor het eerst over de schreef gaan en een gevangenisstraf van minder dan twee jaar krijgen, meestal niet de cel in.

Peter Middendorp Sollicitatie

Hierbij stel ik me officieel kandidaat voor het burgemeesterschap van mijn geboortestad Emmen. Als dit een toespraak was geweest vanaf de Muziekkoepeel bij de BikBar aan de Markt, had ik nu de mouwen van een wit overhemd opgestroopt.

Hoewel vrijhandel het meeste oplevert, worden de opbrengsten niet goed verdeeld. De periferie krimpt. Krimp versterkt zichzelf. De vrijhandel gaat geen werk naar ons brengen, maar wel robots, die ons het bestaande werk uit handen slaan.

Wat is straks nog de waarde van een mens, als hij overbodig is geworden voor de economie - ook in democratische zin? Klein, denk ik, te klein.

Wij gooien alles op werk, op groen, want groen is werk. We gaan knetterend investeren in groene techniek, kennis en innovatie. Alle huizen worden geïsoleerd, van zonnecellen voorzien en op aardwarmte aangesloten. Het werk wordt verdeeld onder Emmenaren, van hoog tot laag. Ze krijgen de nieuwe energievoorzieningen in bezit, en verkopen zelf de meeropbrengst.

Het plan is nog niet af. Daarom kan ik er ook zo enthousiast over zijn. Uit een grote groep vrijwilligers loten we een aantal mensen, die worden vrijgesteld en beloond om de plannen te vervolmaken. Zij krijgen tijd. Alle informatie. Ze kunnen met iedereen spreken, alle experts. Als het plan af is, gaan zij weer naar huis.

Om een goeie representatie te garanderen, zodat iedereen meedoet, alle burgers van alle soorten en maten, is het nu even gedaan met de vrijwilligheid. We loten nu een nieuwe groep uit alle Emmenaren,

Het gaat niet zo heel goed met alles

die zich voor kortere tijd over de plannen buigt om ze vervolgens af- of goed te keuren.

Van loting komt een bestuur door burgers. Het is een oude, Griekse voorwaarde onder democratie, die pas in moderne eeuwen door verkiezingen is vervangen, omdat het de aristocratie anders wat al te democratisch werd met de democratie.

David Van Reybrouck heeft een schitterend boek over loting geschreven, *Tegen Verkiezingen*, helder, beknopt en overtuigend. De eerste experimenten met loting zijn een groot succes. In IJsland en Ierland zijn op deze manier al grondwetten herschreven.

Eigenlijk, schrijft Van Reybrouck, worden we allang door loting geregeerd: peilingen zijn lotingen onder mensen die nog niet hebben nagedacht. Hetzelfde geldt vermoedelijk voor referenda. Die hebben ook nog eens als nadeel dat 16 procent van de bevolking bij een opkomst van 30 procent al een beslissing kan forceren.

Nu roepen we maar wat vanaf de zijlijn naar onze eigen tv, boos en ontevreden. Je kunt zomaar een hekel aan je buurman krijgen omdat hij iets anders stemt dan jij, terwijl je voor allerlei problemen zomaar oplossingen zou kunnen bedenken, als je er gezamenlijk naar moet zoeken.

Over tien jaar komen ze ons vanuit de halve wereld vragen hoe we het hebben gedaan, al dat nieuwe, groene werk, alle democratische verbeteringen, en hebben we wat te verkopen ook.

Het gaat niet zo heel goed met alles. Er is geen werk. Geen hond voelt zich nog thuis bij een partij, of zou er lid van willen worden. De democratie is bijna dood, maar nog niet helemaal. Leve de nieuwe burgemeester.

Peter Middendorp
op Twitter: @Petermiddendorp

Wat is het effect van de continue beveiliging van Geert Wilders op hem en op de overheid? De Volkskrant deed onderzoek en ontdekte een undercoveroperatie in Kopenhagen.

Door **Tom Kreling** en **Huib Modderkolk**
Foto's **Freek van den Bergh**

Permanent in de gaten gehouden

Geert Wilders heeft net een cadeau uitgekapt en kijkt een beetje verbaasd naar de man van wie hij het kreeg. Een koffer? Wat moet hij hier nou mee. 'Dit koffertje', zegt de

Deense gever, 'is van een Israëliische generaal geweest, die er ooit de aanvalsplannen voor de zesdaagse oorlog van 1967 in bewaarde.' Wilders kijkt verrast en houdt het presentje wat onhandig vast. Zijn gastheer vertelt hem dat hij het ding op e-Bay op de kop heeft getikt, speciaal voor hem. Een historisch object uit zijn geliefde land Israël, dat moest hij wel mooi vinden.

Wilders bedankt de man enthousiast. Hij kijkt even het zaaltje rond en zijn blik blijft hangen bij zijn rechterhand Martin Bosma. De PVV-leider is een beetje nerveus, maar op een fijne manier. Hij gaat zo iets bijzonders doen. Iets wat hij niet eerder heeft gedaan, maar waar hij lang naar heeft uitgekeken.

Vanochtend is Wilders met Bosma en een handjevol beveiligers naar Kopenhagen gevlogen op uitnodiging van Mads Brügger, een boomlange, kale Deense filmmaker en journalist die wel van wat opwinding houdt. Hij is presentator van *The Eleventh Hour*, een goed bekeken talkshow op de Deense publieke omroep.

Een paar weken geleden stuurde Brügger hem ineens een mailtje. Hij had in een Deense krant gelezen dat Wilders niemand kon vinden die zijn anti-islamfilm *Fitna* wilde uitzenden. Dat was echt iets voor hem, schreef Brügger. Zijn werkgever DR2 vertoonde eerder ook al de omstreden film *Submission* van Ayaan Hirsi Ali en Theo van Gogh. Als ze nou zijn film zouden uitzenden dan kon hij hem aansluitend interviewen. Een topidee, vond Brügger. Een interessant voorstel, mailde Wilders terug.

Een paar dagen later mailt de baas van Brügger, Arne Notkin. Brügger heeft hem zijn plannen verteld. Maar, schrijft Notkin, hij wil *Fitna* eerst zien, anders kan hij geen beslissing nemen over een eventuele uitzending. Is er geen kopie van de film beschikbaar? Absoluut niet, antwoordt Wilders

direct. Wilders is doodsbang dat de inhoud van *Fitna* uitlekt. Een heel klein clubje vertrouwelingen is betrokken bij het project. Verder heeft hij de film in Nederland aan niemand laten zien. Zelfs het verzoek van de Nationale Terrorismecoördinator Tjibbe Joustra om de film te zien, heeft hij resoluut afgewezen. Het is daarom bijzonder dat hij überhaupt zijn film aan de Denen wil laten zien.

'Ik kom wel met de film naar Kopenhagen', mailt hij terug aan Notkin. En zo rijdt hij op dinsdag 18 maart 2008 van het vliegveld naar de Deense omroep. De Nederlandse beveiligingsdienst DBB heeft zoals gebruikelijk een paar dagen eerder de route verkend: gekeken naar posities voor sluipschutters, afspraken met ziekenhuizen gemaakt. Het is koud, rond het vriespunt, te koud voor de tijd van het jaar. De omroep zit in een gloednieuw, pompeus gebouw aan de rand van een arbeiderswijk. De gepantserde Mercedes - door beveiligers naar Denemarken gereden - met Wilders en zijn gevolg is net na 10 uur een loods aan de achterkant van het gebouw ingereden, waar normaal de vrachtwagens met videoapparatuur en de satellietwagens laden en lossen. Hier kan Wilders ongezien uitstappen en de lift in schieten.

Wilders is in een uitstekend humeur. De spanning die in Nederland om zijn film hangt, is hier een stuk kleiner. In Denemarken hoeft hij veel minder op zijn hoede te zijn dan thuis, waar alles wat hij doet nauwlettend wordt gevolgd door de media, collega-politici en de veiligheidsdiensten. Met de Deense journalisten en hun omroep - nu wereldwijd bekend van series als *Borgen* en *The Killing* - heeft hij geen geschiedenis. Dit is nieuw terrein, waar hij gastvrij wordt ontvangen.

Wat Wilders niet weet, is dat hij ook hier nauwlettend in de gaten wordt gehouden.

Geheimzinnigheid

Om PVV-leider Geert Wilders hangt altijd een zweem van geheimzinnigheid. Hij is de parlementariër die de meeste aandacht krijgt, van wie tegelijk het minst bekend is. Al jaren lukt het hem

24/7-bewaking

Het spanningsveld tussen Wilders beveiligen en Wilders volgen

om de binnenwereld van zijn partij zo goed als gesloten te houden. Hij speelt de buitenstaander op het Binnenhof – een plek waar hij ruim twee decennia kind aan huis is. Het is een succesvol model: in alle opiniepeilingen is hij een serieuze machtsfactor.

Twaalf jaar leidt hij de PVV nu. In al die jaren heeft hij onafgebroken de hoogst denkbare vorm van persoonsbeveiliging gehad. Dezelfde overheid die hij met regelmaat scherp bekritiseert, weet dag en nacht waar hij is en wat hij doet. Die ongekende inbreuk op zijn vrijheid is een politiek mijnenveld. Want die overheid is, door de spanningen die Wilders oproept en door zijn buitenlandse contacten, soms ook geïnteresseerd in wat hij doet. Die sluimerende spanning is soms zichtbaar – zoals rond *Fitna* – vaker onzichtbaar.

De Volkskrant heeft over een lange periode onderzoek gedaan naar dat spanningsveld. Wat is de impact van de 24-uursbeveiliging op Wilders en op de overheid? Hoe is het contact tussen Wilders en de Eenheid Bewaking en Beveiliging van de NCTV? Zijn de geheime diensten geïnteresseerd in hem? Daarvoor is gesproken met 37 personen die sinds 2004 betrokken zijn bij zijn beveiliging, die bij inlichtingendiensten analyses maken of onderzoek doen, die bevriend met Wilders zijn of werkzaam waren bij de PVV.

Velen mogen van hun werkgever of oud-werkgever niet met de media praten. Deels omdat het over het werk van veiligheidsdiensten gaat en zij daar per definitie niet over mogen praten. Deels ook omdat hun werkgever alleen woordvoerders toestaat met media te praten. Bijna al deze personen doen op voorwaarde van anonimiteit hun verhaal. Een enkeling kan openlijk spreken. Elk verhaal is op onderdelen geverifieerd bij andere bronnen. Alle feiten worden door tenminste twee personen, onafhankelijk van elkaar, ondersteund. Waar dat niet mogelijk was – bijvoorbeeld doordat slechts één persoon over specifieke informatie kon beschikken – is dat expliciet vermeld. Verder putte de krant uit honderden interne mails, notulen, partijdocumenten en openbare bronnen zoals Kamerstukken en documenten van WikiLeaks. Details of gebeurtenissen die de veiligheid van Wilders in gevaar kunnen brengen, zijn weggelaten.

Fitna met smörrebröd

Het is een klein groepje mensen aan wie Wilders dadelijk *Fitna* zal laten zien. Ze zitten op de vierde verdieping in een standaard vergaderkamer, met functioneel meubilair, een lelijk systeemplafond en televisie aan de muur, waarvan de snoeren rommelig naar een stekkerdoos lopen. Naast Mads Brügger en zijn baas Arne Notkin zijn er nog drie journalisten aanwezig. Ook een assistent van de hoofdredactie en adjunct-directeur Merethe Eckhardt van DR2 zijn in het zaaltje. Zij moet de juridische consequenties van een eventuele vertoning beoordelen.

Op tafel staan koffie en thee en een schaal met smörrebröd, een traditioneel Deens lunchgerecht van belegd roggebrood. De dure, luxe broodjes hebben ze speciaal voor Wilders gekocht bij de bekende lunchroom Aamanns uit het centrum van Kopenhagen.

Dat Wilders hier nu zit, is ook bij de Nederlandse diensten bekend. En zij zijn zeer geïnteresseerd in de voorvertoning in de Deense hoofdstad. De NCTV wist dat hij naar Denemarken zou gaan. Hij levert immers elke veertien dagen zijn agenda bij hen in. Ze wisten ook dat hij naar de Deense

Dus iemand van ons heeft toen met de geheime dienst samengewerkt? Informatie uit een besloten bijeenkomst gedeeld? Krankzinnig. Wat een schande

Mads Brügger de journalist die in 2008 Geert Wilders naar Denemarken haalde

MEER OF MINDER BEVEILIGING?

Permanente beveiliging is buitengewoon ingrijpend en iets wat je niemand toewent, zegt iedereen die met de beveiliging van Wilders te maken heeft gehad. Toch heeft de verstrekkende inbreuk op het leven van politici ook een keerzijde. Het levert statuur en aandacht op.

Dat bleek toen de beveiliging van Rita Verdonk werd teruggeschroefd.

Ze deed hierover emotioneel haar beklag bij toenmalig minister-president Jan Peter Balkenende. 'Ze vond dat de beveiliging voor een bepaalde statuur zorgde', zeggen veiligheidsbronnen.

Ook Wilders weet heel goed dat de beveiliging waar hij nooit vrijwillig voor zou kiezen, electoraal effect heeft, vertelt een oud-Kamerlid van de PVV. 'Er werd weleens gesproken

▶ VERVOLG VAN PAGINA 3

publieke omroep ging. En ze vermoeden dat hij daar *Fitna* gaat laten zien.

Daarom heeft de NCTV een week voor het bezoek van Wilders contact opgenomen met de Deense zusterorganisatie.

Bizarre vragen

Ook DR2 heeft een paar weken voor de komst van Wilders contact gezocht met de Deense geheime dienst PET. Hoofdredacteur Arne Notkin belt het algemene nummer en legt uit dat hij wil overleggen over het bezoek van een omstreden politicus. Hij wil zorgen dat zijn gast veilig is, maar Notkin denkt ook aan de veiligheid van de ruim 3.000 mensen die bij de publieke omroep werken. Een bezoek van Wilders brengt risico's met zich mee.

Notkin nodigt de PET uit om bij hem langs te komen, voor een gesprek met hem en Merethe Eckhardt, de adjunct-directeur. De twee krijgen de waarschuwing dat de komst van Wilders een serieuze bedreiging is voor de publieke omroep. De veiligheidsdienst wil alle details weten: wie bij de filmvertoning zijn, hoeveel beveiligers er meekomen, hoe ze het gebouw binnengaan, waar ze gaan zitten. Ze spreken af dat er tijdens het bezoek van Wilders een handjevol medewerkers van de PET in het gebouw aanwezig zal zijn.

Ook Mads Brügger krijgt bezoek van de PET, een dag voor het bezoek van Wilders. De journalist begrijpt er niks van. Het is een ongemakkelijk gesprek. En hoe meer hij er achteraf over nadent, hoe gekker hij het vindt. Wat ga je Wilders precies vragen? Hoe kijk je zelf te

gen de islam aan? Weet je dat Wilders interviewen risico's met zich meebrengt? Heb je daar goed over nagedacht? Bizarre vragen, vindt hij. Al twaalf jaar werkt Brügger voor de publieke omroep, nooit eerder bemoeiden diensten zich met zijn werk. En waarom doen ze net alsof hij een derde wereldoorlog zou starten? Waar bemoeien ze zich mee?

Een dag later is Brügger het vervelende gesprek met de twee PET-mannen weer vergeten. Als iedereen zit, klapt Martin Bosma de laptop open waarop *Fitna* staat. Wilders geeft ook nu zijn film niet uit handen. Hij benadrukt tegen Mads Brügger nogmaals hoe bijzonder deze vertoning van zijn omstreden film is. 'Als de film afgelopen is, is het publiek dat *Fitna* heeft gezien verdubbeld', zegt hij enthousiast. Buiten het zaaltje staan zijn beveiligers.

Samenspel diensten

Sinds oktober 2004 heeft Wilders onafgebroken de hoogst denkbare vorm van beveiliging. Gepantserde auto, persoonsbeveiliging, zijn eigen huis is al een safe house en toch moet hij af en toe nog naar de andere locatie. De beveiliging is een samenspel tussen verschillende Nederlandse diensten. In het kort: de AIVD en de MIVD, sporadisch politiediensten, leveren onafhankelijk van elkaar analyses over de dreigingssituatie in binnen- en buitenland aan de coördinator Bewaking en Beveiliging van de NCTV.

Aan de hand van die gegevens bepaalt de coördinator hoe groot de dreiging is. Daarvoor hanteert hij twee schalen, die beide van 1 tot 5 lopen. De

Hij hield ons voor dat zijn beveiligers van de inlichtingendienst zijn. Hij spreekt nooit over politiek in hun nabijheid

Oud-Kamerlid van de PVV

ene schaal geeft de ernst van het risico aan, de andere schaal de waarschijnlijkheid ervan. Voorbeeld: als er bij de politie een tip binnenkomt over demonstranten die het huis van een politicus met eieren gaan bekogelen, is de ernst laag maar de waarschijnlijkheid hoog. De inschatting van de NCTV gaat vervolgens naar de Dienst Bewaken en Beveiligen die bepaalt welke maatregelen nodig zijn. Hoeveel beveiligers krijgt iemand om zich heen? Welke route nemen de auto's?

De dreiging tegen Wilders is eigenlijk constant, al zijn er kleine gradaties, zeggen bronnen, zoals een hoge inlichtingsofficier die de afgelopen jaren betrokken was bij het maken van de analyses die naar de NCTV gingen. De eerste jaren waren er 'regelmatig' concrete dreigingen, dat zijn er minder geworden. Eind 2010 ontvangt de MIVD concrete info dat een groepering op de Kaukasus voorbereidingen treft voor een aanslag op Wilders. De constante dreiging nu komt vooral van internationale organisaties als Al Qaida en IS, die Wilders op hun dodenlijsten hebben. 'Dat betekent dat we eigenlijk altijd uitkomen op risico 5 en waarschijnlijkheid 5', zegt een NCTV-man die bijna acht jaar verantwoordelijk was voor de beveiliging.

In het begin zijn er strubbelingen rond zowel Wilders als de andere zwaar beveiligde persoon, toenmalig VVD-Kamerlid Ayaan Hirsi Ali. De overheid heeft nog weinig ervaring met 24-uursbewaking. Wilders en Hirsi Ali worden in diverse safe houses ondergebracht. Ze beklagen zich over die plekken - over het ontbreken van daglicht, weinig aandacht voor praktische voorzieningen zoals een wasmachine en de ongezel-

lige inrichting. Later wordt besloten huizen aan te kopen en die in te richten als vaste safe houses. Wilders is geen makkelijk te beveiligen persoon. Het wantrouwen bij hem is groot, ook richting de mensen die verantwoordelijk zijn voor zijn veiligheid. Een oud-Kamerlid: 'Hij hield ons regelmatig voor dat zijn beveiligers mensen van de inlichtingendienst zijn. Dat ze elke dag een rapport maken over wat ze horen en zien. Hij wantrouwt ze, spreekt nooit over politiek in hun nabijheid.' Een voormalig beleidsmedewerker onderschrijft dat. 'Wilders zwijgt tussen zijn beveiligers. In auto's en vliegtuigen ging hij vaak slapen.'

Alles is politiek bij Wilders. Dat merken beleidsbepalers en inlichtingendiensten. Het levert diverse botsingen op, bijvoorbeeld als Wilders het plan van moslimfundamentalisten op de Kaukasus om hem te doden, publiek maakt. De informatie is vertrouwelijk met hem in de zogeheten 'commissie Stiekem' gedeeld. Het openbaren van staatsgeheimen is strafbaar, er staat tien jaar gevangenisstraf op. Sommige AIVD'ers en MIVD'ers zijn woest. De ministerraad spreekt over mogelijke stappen tegen Wilders maar laat het uiteindelijk rusten, vertelt een inlichtingbron.

Bij de NCTV is men niet vergeten hoe Wilders politiek maakte van een gesprek dat hij had met twee medewerkers. Die vertelden hem in 2007 over de ophef die was ontstaan in Arabische landen over Wilders' opmerkingen dat moslims in Nederland de helft uit de Koran zouden moeten scheuren als ze hier wilden blijven. In een mailtje bedankte Wilders hen na afloop, maar publiekelijk zei hij na het gesprek dat hij

24/7-bewaking

Het spanningsveld tussen Wilders beveiligen en Wilders volgen

over tijdelijk afschalen, bijvoorbeeld van zes naar vier personen. Dat wilde hij absoluut niet. 'We moeten weer Korans gaan verbranden', riep hij dan gekscherend.'

Het Kamerlid zegt dat Wilders ervan overtuigd is dat de beveiliging ook zetels oplevert. 'Wilders zei ons altijd: die beveiliging staat voor twee à drie zetels.' Diverse PVV-bronnen bevestigen dat en zeggen erbij dat

het natuurlijk nooit de keuze van Wilders was om beveiligd te worden en dat het juk enorm is.

Bij de diensten zelf is er wel eens discussie over de beveiliging van Wilders: kan het niet wat minder? Dit is een politiek gevoelig punt. 'Ik heb altijd wel gevonden dat het minder kon. Maar daar wilden mijn bazen niet aan', zegt de NCTV'er die jarenlang als contact voor Wilders diende.

Iemand beveiligen is niet zo moeilijk, stelt hij. 'De beveiliging weer afschalen, daar is veel meer moed voor nodig.'

Soms is er wel wat meer ruimte in Wilders' agenda en dan heeft hij soms net wat meer vrijheden. Maar dat is het gevolg van praktische keuzes. De dreigingsanalyses van de diensten – vooral AIVD – worden standaard hoog ingeschaald. 'Voor

ons is minderen nooit een optie geweest', zegt de voormalig inlichtingenofficier.

Dat heeft te maken met de moord op Pim Fortuyn. 'Dat heeft een levensgroot trauma veroorzaakt, waar de AIVD tot op de dag van vandaag last van heeft.' Afschalen is daarom geen optie, ook niet theoretisch. 'We willen geen enkel risico lopen met Geert Wilders.'

'geïntimideerd' was door de NCTV. Hij suggereerde dat de NCTV hem de mond wilde snoeren. Het toont hoe gesprekken met hem over veiligheid, nog altijd, glad ijs zijn. Een veiligheidsbron: 'Ook nu zien we dat de dreiging toeneemt als hij voorstelt om Korans te verbieden en moskeeën te sluiten. Alleen passen we wel op om dat nog tegen hem te zeggen.'

De PVV-leider bemoeit zich geregeld met de keuzes van zijn beveiligers. 'Dan vond hij bijvoorbeeld dat we een andere route hadden moeten nemen. Of belde hij op als er even geen beveiliging bij de deur van zijn kamer zat', zegt zijn contactpersoon bij de NCTV. Voormalig plaatsvervangend coördinator Bewaking en Beveiliging Gert van Beek: 'Het is altijd moeilijk geweest met Wilders. Het kwam voor dat een regiokorps eigen maatregelen trof en een helikopter liet mee cirkelen. Daar was-ie dan pissed over.'

Incident in Slowakije

Er is een incident in Slowakije, als Wilders in 2008 het land bezoekt. Hij spreekt er onder meer met de eerste Israëlische ambassadeur in dat land – Zeev Boker. Boker is een goede kennis. Hij was eerder de tweede man op de Israëlische ambassade in Den Haag. Wilders onttrekt zich in Slowakije aan de beveiliging. De DBB blijft op de achtergrond aanwezig, maar later is Wilders woest dat ze er niet zouden zijn geweest. Het moet uitgepraat worden.

Er is een kwestie in Jeruzalem. Wilders legt in december 2008 het advies van de DBB naast zich neer en trekt te voet door Oost-Jeruzalem. Een aanwe-

zige in dat gezelschap vertelt dat hij bij een kraampje op de markt een grote Koran koopt.

De DBB heeft ook een lange geschiedenis met PVV-Kamerlid Dion Graus. 'Ik heb weleens Wilders gebeld dat hij Graus echt in toom moet houden', vertelt de verantwoordelijke persoon voor de beveiliging. Graus belde hem een keer op en zei dat er opvallend vaak een man met Marokkaans uiterlijk voor zijn huis stond. 'Bleek die man zijn buurman te zijn die bij een internationale organisatie werkt.' Ook wilde Graus op een gegeven moment per se beveiliging, want als 'ze' de eerste man van de PVV niet konden omleggen, zouden ze zeker bij hem terechtkomen, dacht hij. Dus kreeg Graus een alarmknop in huis die hij 24 uur per dag kon indrukken waarna meteen de lokale politie op de stoep zou staan. Beetje onzin, vonden ze bij de NCTV, maar vooruit. Na een maand of vier was de accu van het apparaatje op. 'We hebben een eigen dienst die de accu's moet vervangen. Toen heb ik gezegd: 'laat maar, hij kan wel zonder nieuwe accu.' Hij heeft toen nog jaren met een niet-werkende noodknop gezeten. Graus heeft het nooit geweten.'

Zo is de permanente beveiliging van Wilders een spiegelpaleis van tegenstrijdige belangen, politieke gevoelheden en wantrouwen. Een mijnenveld, met name rond *Fitna*.

Wilders heeft een vast contactpersoon bij de NCTV. Hij kan het in al die jaren goed vinden met deze man. Het contact is professioneel, maar ook vriendelijk en soms zelfs amicaal. Hij kan hem dag en nacht bellen, bijvoorbeeld als hij 's nachts een bedreiging op internet voorbij ziet komen. Zijn contact polst dan even de AIVD, die direct

Er werd soms gesproken over tijdelijk afschalen. Wilders wilde dat niet. Hij zei: die beveiliging levert ook zetels op

Oud-Kamerlid van de PVV

de dreiging naloop. Dat is een oud bericht, krijgt Wilders na een half uur via sms te horen. 'Dank, slaap lekker', sms't hij terug.

In de loop der jaren ontstaat er een vertrouwensband met dit NCTV-contact. Dat moest ook wel, zegt deze inmiddels gepensioneerde persoon: 'Wilders legde letterlijk zijn leven in mijn handen.' Er mochten geen misverstanden zijn. De PVV-leider moest altijd op hem kunnen vertrouwen. Wilders belt hem een keer vanaf zijn vakantieadres op Cyprus. 'Wilde hij die dag graag het Turkse gedeelte van het eiland bezoeken.' Of zijn contact dat even kan arrangeren met beveiligers. Maar ja, dat betekent wapenvergunningen regelen, visa. 'Zat hij daar lekker in de zon en kon ik hier in de regen alles gaan regelen voor zijn uitstapje.' Een half uur later krijgt hij een smsje van Wilders. 'Zijn vrouw dreigde z'n telefoon in het water te gooien als het plan door ging. Die vond het te gek dat de hele dienst bezig was om hun uitstapje te regelen.'

Om de veertien dagen levert Wilders zijn complete agenda in bij zijn contactpersoon. Elke dag bellen ze even, als er plannen bijkomen of veranderen. En een paar keer in de week loopt hij even bij Wilders langs in de Tweede Kamer. Dat de PVV-leider dit contact waardeert, blijkt in 2008.

Wilders is in die tijd bang dat hij opgepakt kan worden als hij in het buitenland is, omdat islamitische landen, zoals Jordanië, arrestatiebevelen tegen hem uitvaardigen vanwege *Fitna*. Via zijn contacten bij ministeries en de inlichtingendiensten krijgt de NCTV-man te horen dat ook Iran bezig is met een arrestatiebevel. Op het ministerie van Buitenlandse Zaken willen ze niet dat

Wilders hiervan op de hoogte wordt gesteld. Ze hopen de zaak via diplomatieke weg op te lossen. Als Wilders er lucht van krijgt, kunnen ze dat wel vertellen, is de inschatting.

Maar zijn contact vindt deze gang van zaken niet correct. Hij is verantwoordelijk voor de beveiliging van Wilders. En deze mogelijke dreiging vanuit Iran is iets waarvan hij vindt dat Wilders het hoe dan ook moet weten. Hij vertelt het hem.

Sachertorte

Als de PVV-leider later vanuit Boedapest overstapt in Wenen, is hij dit niet vergeten. Op het vliegveld koopt hij gauw nog een Sachertorte. De beroemde Weense taart – chocoladecake gevuld met abrikozencaramelade – is voor zijn contact bij de NCTV. Hij is die week veertig jaar in dienst van de overheid en Wilders wil hem nog bedanken. Door de dikke laag chocoladeglazuur is de taart prima houdbaar tot na het weekend, zodat Wilders hem dan door een medewerker kan laten bezorgen.

De beveiliging is een gigantische inbreuk op zijn leven. 'Moorddadig' noemt een verantwoordelijke voor zijn veiligheid de impact van de beveiliging. Een oud-Kamerlid: 'Laat duidelijk zijn: niemand kan leven zoals hij.' Dat beamen ook de personen die over zijn veiligheid waken. 'Het is een onwaarschijnlijke inbreuk op zijn leven. Privé bestaat niet meer voor hem.' Zelfs als hij naar het toilet wil, moet Wilders dat vragen en tien minuten wachten totdat de toiletruimte veilig is verklaard.

► LEES VERDER OP **PAGINA 6**

24/7-bewaking

Het spanningsveld tussen Wilders beveiligen en Wilders volgen

► VERVOLG VAN PAGINA 5

Martin Bosma zet de controversiële film aan op de laptop. Via een beamer verschijnt het beeld op een scherm aan de muur. Nu gaan ze zien wat Wilders in Nederland voor iedereen nog geheim houdt. Dit kleine groepje Denen weet straks of de Nederlandse politicus in zijn film doet wat hij de afgelopen maanden in gesprekken met de NCTV, met minister van Buitenlandse Zaken Maxime Verhagen en in zijn fractie heeft gezegd: hij overweegt de Koran te verbranden of pagina's uit het boek te scheuren.

Daarom klopte de NCTV een week eerder aan bij de Deense geheime dienst. Konden zij helpen de inhoud van *Fitna* te achterhalen? En vooral: verdwijnt er een Koran in het vuur? De NCTV kan daar moeielijk zelf aan beginnen. Een operatie tegen een Nederlandse politicus – een Kamerlid – is ondenkbaar. Een operatie door een buitenlandse dienst, op buitenlands grondgebied, zou een prachtige oplossing zijn. Geen gezeur in eigen land.

Daarom zit er nu een mol in het gezelschap. Iemand met een dubbele agenda.

Oefenen met verscheuren

De NCTV staat sinds de zomer van 2007 op scherp als Wilders zijn film in een persoonlijk gesprek met terrorismecoördinator Tjibbe Joustra aankondigt. Er worden allerlei scenario's uitgewerkt. Binnen de dienst, die kantoor houdt op de 24ste, 25ste en 26ste etage van de Hoftoren in Den Haag, wordt een scheiding zichtbaar: zij die verantwoordelijk zijn voor het inschatten van de effecten van de film en zij die de beveiliging van Wilders doen. 'Sommige personen wilden de beveiligers inzetten om de plannen te achterhalen, dat heb ik nadrukkelijk geweigerd', zegt een leidinggevende.

De film wordt gemaakt in een villa in Midden-Nederland, door een man die in korte tijd veel geld heeft verdiend in het internettijdperk, maar eigenlijk geen films kan maken. Uiteindelijk knipt en plakt een familielid de verzamelde fragmenten aan elkaar. Wilders bezoekt de plek – met houten bar, moderne kroonluchters en een volledig glazen entree – enkele malen. In een zitkamer aan de zijkant van het pand oefenen ze met het verscheuren van pagina's uit een Koran. Een camera hangt boven de tafel.

De man die *Fitna* maakte, wil niets meer over die periode zeggen. Hij is nog steeds bang voor problemen en vreest voor zijn veiligheid als zijn identiteit uitlekt. Hij is inmiddels uit Nederland vertrokken en woont in een warm land.

Wilders speelt in gesprekken met de NCTV, met minister Verhagen en binnen zijn fractie opzichtig met het idee om de Koran te verbranden. De NCTV bereidt zich daardoor op alle scenario's voor en probeert het contact met Wilders goed te houden. Dat gaat mis als de plannen voor de film via *De Telegraaf* uitlekken. 'Daarna werd alles ingewikkeld. Het was zoeken met een blinddoek op', zegt een NCTV-bron. Een veiligheidsanalist vliegt naar de Saoedische hoofdstad Riyad om met een Turkse man te spreken wiens organisatie de cartoonrellen organiseerde in het Midden-Oosten. Hij overtuigt de man dat de demonstraties negatieve ideeën in het Westen over moslims voeden en verzoekt hem rond *Fitna* rustig te blijven. Een NCTV-bron: 'Dat heeft bijzonder goed uitgepakt.'

Wilders belooft uiteindelijk de NCTV en Verhagen de film ruim van tevoren te tonen. Hij zal die belofte breken. Ver-

hagen is daar zo onthutst over dat hij en Wilders een indringend gesprek voeren voorafgaand aan de totstandkoming van het gedoogkabinet in 2010. *Fitna* moet eerst uitgepraat worden. De minister die verantwoordelijk is voor Wilders' beveiliging, CDA'er Ernst Hirsch Ballin, kan er niet meer overheen stappen. De film en de spanning tussen Wilders en de NCTV zorgen er mede voor dat hij zich fel tegen de gedoogconstructie keert.

Naderhand verweet Wilders tijdens een gespannen Kamerdebat het kabinet paniekvoetbal. Hij zou nooit overwogen hebben de Koran te verbranden. Een gespreksverslag van de NCTV daarover noemde hij zelfs vervalst. Maar bronnen van die dienst zeggen dat hij wel degelijk de optie van het verbranden van de Koran uitgesproken heeft. En ook fractiegenoten van Wilders herinneren zich dat nog.

Zestien minuten duurt de vertoning bij de Deense omroep in Kopenhagen. Niemand zegt iets. Na een paar minuten schuifelt Mads Brügger wat onrustig op zijn stoel. Al die ophef om dit filmpje, denkt hij. Alsof iemand wat heeft zitten knippen en plakken met materiaal van YouTube. Wat een amateurisme. Heeft hij voor dit filmpje die Nederlandse politicus helemaal naar Kopenhagen gehaald? Ook Arne Notkin weet na een paar minuten al dat hij *Fitna* nooit zal uitzenden. Nieuwswaarde heeft de film niet en artistiek stelt het niets voor. Pure propaganda, stelt hij vast.

Na afloop blijft het lang stil. De Denen kijken wat naar elkaar en af en toe ongemakkelijk naar Wilders. Dan vraagt Merethe Eckhardt aan Wilders hoe het zit met het copyright. 'Heb je toestemming van Kurt Westergaard om zijn cartoons te gebruiken in de film?' Eh, nee, is uiteindelijk het antwoord van Wilders. Notkin vraagt nog iets over de bronnen voor de beweringen in *Fitna*. Wilders begint aan een antwoord maar komt er niet goed uit. De vrolijke, opgewonden stemming van een half uur eerder is verdwenen. Wilders neemt ongemakkelijk afscheid en Notkin belooft snel iets te laten horen.

Sluimerende spanning

'Met jouw film ben je erin geslaagd de werkelijke intenties van radicale moslims te laten zien', schrijft de rechts-nationalistische Avigdor Lieberman, dan net afgetreden als vicepremier van Israël, een paar weken nadat *Fitna* door Wilders online is gezet in een persoonlijke brief. 'Ik prijs je daarvoor.'

Dat Wilders zo'n brief van een hoge Israëlische politicus krijgt, is voor hem niet uitzonderlijk. Hij onderhoudt al jaren goede banden met Israëlische politici en de Israëlische ambassade in Den Haag. Ambassadeur Harry Kneytal (2005-2011) gaat soms wekelijks bij Wilders langs in de Tweede Kamer.

Die contacten zijn niet verboden. Ook andere Kamerleden hebben geregeld contact met buitenlandse vertegenwoordigers. Maar de frequentie bij Wilders veroorzaakt wel allerlei speculaties, met name op linkse blogs. Heeft Israël via Wilders een afgezant in het Nederlandse parlement? Hoe ver reikt die invloed? Als ergens de spanning sluimert dan is het hier wel. De overheid die Wilders moet beveiligen, en daarom veel van hem weet, zou het liefst meer weten van zijn contacten met Israël.

Daartussen zit een aantal opmerkelijke personen. Zo spreekt Wilders geregeld met de hoge Israëlische generaal Amos Gilad. Een invloedrijke man – in de week dat Wilders hem bezoekt in

NIEUWSPUNTEN UIT ONDERZOEK DE VOLKSKRANT

1 AIVD'ers en MIVD'ers zijn woest dat Wilders in 2011 MIVD-informatie over een moordplan tegen hem openbaar maakt. De informatie is vertrouwelijk met hem gedeeld.

2 De NCTV is het gezeur van PVV-Kamerlid **Dion Graus** om beveiliging zo zat dat de dienst zeker 1,5 jaar een niet-werkende alarmknop in zijn huis laat zitten.

3 Buitenlandse Zaken wil niet dat informatie over een mogelijk arrestatiebevel van Iran in 2008 bij Wilders komt. De NCTV vertelt het hem toch.

4 Intern lopen de meningen bij diensten uiteen over de intensiteit van Wilders' beveiliging. Maar vanwege politieke gevoeligheden, zoals de moord op Pim Fortuyn, is afschalen voor leidinggevendenden geen optie.

5 Hoewel de beveiliging voor Wilders haast onmenselijk is, levert deze volgens Wilders ook zetelwinst op. Het staat voor twee à drie zetels, laat Wilders PVV-Kamerleden weten.

6 Oud-PVV-Kamerlid **Hero Brinkman** botst met Wilders over de frequente bezoeken van de Israëlische ambassadeur. Hij laat zich 'niet gebruiken voor de Israëlische zaak'.

7 De AIVD doet in 2009/2010 'naslag' naar de **Israëlische contacten** van Geert Wilders.

8 Wilders' relatie met de Israëlische ambassade in Den Haag is bekoeld. De reden: Wilders kiest ervoor om geen regeringsverantwoordelijkheid te nemen en is daardoor nauwelijks politiek inzetbaar.

9 NCTV'ers willen beveiligers van Wilders inzetten om de inhoud van *Fitna* te achterhalen. De leiding wijst dat af.

10 De Deense geheime dienst PET weet met een undercoveroperatie de inhoud van *Fitna* te achterhalen. Dat doet de dienst op verzoek van de NCTV.

11 Dankzij het werk van de NCTV weten terrorismecoördinator **Tjibbe Joustra** en minister van Justitie **Ernst Hirsch Ballin** dat Wilders geen Koran verbrandt in *Fitna*.

12 De AIVD is geërgerd door de inspanningen van de NCTV en stuurt naderhand zelf een team naar Denemarken.

13 De film **Fitna** is gemaakt door een ondernemer die rijk geworden is tijdens de internetbubble. Hij wil niets over zijn betrokkenheid zeggen en woont inmiddels in het buitenland.

14 Een analist van de NCTV bezoekt voorafgaand aan *Fitna* een Turkse man in Saoedi-Arabië. Hij bleek de organisator achter de Deense cartoonrellen. De NCTV overtuigt hem na *Fitna* rustig te blijven.

15 Wilders breekt zijn belofte aan de NCTV en minister van Buitenlandse Zaken **Maxime Verhagen** om de publicatie van *Fitna* ruim van tevoren aan te kondigen. Dit leidt tot een vertrouwensbreuk met Verhagen.

december 2008 schrijft de Israëlische krant *Haaretz* dat Gilad feitelijk verantwoordelijk is voor de veiligheid van Israël. 'Hij heeft meer invloed op het beleid dan velen die hoger in de overheidshierarchie staan.'

Bij de veiligheidsdiensten valt dit soort gesprekken ook op. Bronnen van de diensten zijn nerveus als het over Wilders gaat. Ze zouden graag willen weten hoe het zit met die contacten. Steekt er iets achter?

Oneigenlijke inmenging

Onderzoek doen naar een politicus is hoogst ongebruikelijk en in een democratie onwenselijk. Het brengt het risico met zich mee dat de geheime dienst een politiek verlengstuk van de regering wordt als hij op verzoek politici, zeker van de oppositie, gaat onderzoeken. Bovendien kan het de controle-rende taak van de Kamer belemmeren. Diensten zijn er daarom uitermate terughoudend in. Tegelijk moet een geheime dienst alert zijn op oneigenlijke inmenging van buitenlandse overheden in Nederland of een bedreiging voor de veiligheid. Dat is een wettelijke taak. Bovendien zit Wilders sinds 2006 in de commissie Stiekem waar informatie van de AIVD en MIVD gedeeld wordt. Inlichtingen over het Midden-Oosten staan vaak hoog op de agenda.

En toch zeggen inlichtingenbronnen dat het nauwelijks nog gebeurt. Een oud-leidinggevende: 'Een onderzoek naar een zittend politicus doen we gewoon niet. Punt.'

Wat ligt anders bij politici die nog niet actief zijn, maar dat wel willen worden. Ergens in 2008 raakt Wilders bevriend met een man uit Amstelveen. Deze Gidi Markuszower is ondernemer, adviseur van de VVD en sympathisant van Israël. Wilders en hij ontwikkelen een vriendschap. Markuszower is woordvoerder van een eigen Nederlandse afdeling van de Israëlische politieke partij Likud en actief bij de stichting BLEW, die de beveiliging van joodse bijeenkomsten doet. Eind 2008 belandt hij in een PVV-klasje.

Als Wilders zijn nieuwe vriend hoog op de kandidatenlijst van de PVV voor de Tweede Kamer zet – plek vijf – informeert de AIVD de minister van Buitenlandse Zaken, Ernst Hirsch Ballin. In de brief staat dat Markuszower een 'risico is voor de integriteit van Nederland' vanwege zijn contacten met een buitenlandse inlichtingendienst. Er is geen twijfel dat dit de Mossad betreft.

Betrokkenen willen niets over dit onderzoek naar Markuszower kwijt. Maar mogelijk zit het pijnpunt in zijn bestuursfunctie bij de stichting BLEW. Twee vrouwen die bij dezelfde stichting als Markuszower actief waren en later solliciteren bij politie en AIVD worden vanwege hun contacten afgewezen.

Tot een aantal jaar geleden kregen leden van de stichting BLEW een zelfverdedigingscursus in Israël, vaak van oud-militairen. 'Dat stelt niet veel voor, maar daar zitten ongetwijfeld inlichtingsofficieren tussen', vertelt een bron dicht bij de joodse gemeenschap. Zoals 'veel mensen' in de joodse samenleving weleens door de Mossad zijn benaderd. Er zijn weinigen die daar onwelwillend op reageren. Zo'n verzoek van de Mossad gaat subtiel: een vraag om bijvoorbeeld lijsten met namen van de sportclub of een hotel door te geven. 'Ogenscheinlijk onschuldige informatie, waarvan je niet weet in welke puzzel die nodig is. Ze stellen zich niet voor als Mossad, eerder als iemand van Buitenlandse Zaken.'

Markuszower trekt zich na een gesprek met Wilders terug. Twee jaar later zet Wilders hem weer op de kandidatenlijst. Hij informeert via de

NCTV: BEVEILIGING VAN WILDERS IS NIET MISBRUIKT VOOR POLITIEKE DOELEN

■ De NCTV laat in een reactie weten dat 'de bewakings- en beveiligingstaken in opdracht van de NCTV niet worden gebruikt voor het verkrijgen van informatie en inlichtingen'. 'Toen niet, en nu ook niet. Dat geldt uiteraard ook voor de bewaking en beveiliging van de heer Wilders. 'De beveiliging van de heer Wilders is dus niet misbruikt om informatie te verkrijgen voor politieke doelen. Zijn veiligheid is ook niet in het geding geweest. 'Doel van de beveiligingsmaat-

regelen is dat politici en functionarissen ongestoord hun werk kunnen doen, ongeacht hun politieke opvattingen.'

■ Geert Wilders heeft meerdere keren de mogelijkheid gekregen bevindingen in te zien en commentaar te geven. Hij heeft ervoor gekozen dat niet te doen.

■ Rita Verdonk zegt dat de passage waarin veiligheidsbronnen zeggen dat ze haar beklag deed over het afschroeven van

haar beveiliging 'onzin' is.

■ Dion Graus laat weten dat hij publiekelijk niet over beveiligingsmaatregelen mag spreken. Hij noemt het 'grote onzin' dat hij om beveiliging zou hebben gevraagd bij de NCTV. 'Dat kan ik helemaal niet doen.' Als er een verdacht persoon zou lopen, zou hij de plaatselijke politie bellen. 'En dat heb ik nooit gedaan.'

■ Gidi Markuszower reageerde niet op verzoeken tot commentaar.

minister van Binnenlandse Zaken of de bezwaren tegen Markuszower nog steeds gelden. Dat blijkt het geval, waarop hij zich wederom terugtrekt. In 2015 komt hij wel op de lijst voor de Eerste Kamer. Wat er precies gebeurt, is onduidelijk, maar een bron vermeldt dat de AIVD niet nogmaals Wilders informeert, waardoor Markuszower een zetel in de senaat krijgt.

Het zijn andere contacten van Wilders die in 2009 en 2010 ook de aandacht van de inlichtingendienst trekken. Er komt in die periode een tip binnen over de contacten van Wilders bij de Israëlische ambassade. De AIVD besluit naslag in de eigen archieven en stukken te doen. Zo worden er geen bijzondere opsporingsmiddelen gebruikt rond Wilders, zoals telefoontaps of observatie. En de minister hoeft ook niet geïnformeerd te worden.

Deze naslag gebeurt in de periode dat Gerard Bouman het hoofd is van de AIVD. Dat is niet toevallig. Hij is een eigengereide en starre leider - een boevenvanger, geen groot strateeg. Die bovendien van minister Guusje ter Horst (Binnenlandse Zaken) veel vrijheid krijgt. Zij wil niet dat de dienst politici onderzoekt - veel te gevoelig - maar Bouman doet het toch.

Een korte tijd bekijkt de dienst Wilders' contacten. Wat is er over hen bekend? En vormt dat een mogelijke bedreiging voor de veiligheid van Nederland? Opvallend is dat de acties van de Nederlandse dienst ook worden beschreven in via WikiLeaks uitgelekte - en inmiddels weer verwijderde - Saoedische diplomatieke rapporten. In een 'geheime nota' staat dat 'de Nederlandse inlichtingendienst de politicus volgde van het parlement naar de Israëlische ambassade.'

Wat het onderzoek oplevert, is niet duidelijk. Markuszower heeft een plek gekregen in binnenwereld van de PVV-leider. Voor de komende verkiezingen vormt hij samen met Wilders en zijn vertrouweling Sietse Fritsma de selectiecommissie voor nieuwe Kamerleden.

AIVD geïrriteerd

Een paar dagen na de voorvertoning stuurt DR2-hoofdredacteur Arne Notkin nog een mail naar Wilders. Hij vraagt nog een keer hoe het zit met auteursrechten en copyright in de film *Fitna*. Hij krijgt geen antwoord meer van de politicus. Notkin weet dat hij de film nooit zal uitzenden.

De reis naar Denemarken heeft niet opgeleverd wat Wilders had gehoopt. Nog steeds heeft hij geen omroep kunnen vinden die *Fitna* wil uitzenden.

Maar voor de Deense geheime dienst is het bezoek van Wilders wel succesvol verlopen. Hij heeft veilig het land bezocht en weer verlaten, maar belangrijker is dat de heimelijke operatie geslaagd is.

Want iemand van het exclusieve Deense gezelschap dat op 18 maart naar *Fitna* keek, heeft na afloop de inhoud met de Deense geheime dienst besproken. Zo kon de PET de vraag vanuit Nederland ondubbelzinnig beantwoorden. Twee weken voordat *Fitna* op internet verschijnt, horen veiligheidscoördinator Tjibbe Joutstra en minister Ernst Hirsch Ballin (Veiligheid): nee, er verdwijnt geen Koran in het vuur. De informatie wordt in kleine kring gedeeld, niet in de ministerraad. Als de AIVD erachter komt, volgen geërgerde telefoontjes naar de Hoftoren in Den Haag. De dienst vindt dat de NCTV zich niet als inlichtingendienst moet gedragen. Waarom is dit niet overgelaten aan de AIVD? Alsnog gaat een aantal AIVD'ers naar Denemarken, zegt een bron.

Mads Brügger, de journalist die in

2008 Geert Wilders naar Denemarken haalde, blijft lang stil aan de telefoon. 'Dus iemand van ons heeft toen met de geheime dienst samengewerkt? Informatie uit een besloten bijeenkomst gedeeld?', vraagt hij dan. Ja. Weer is hij stil. 'Krankzinnig. Wat een schande.' Hij loopt het hele gezelschap na en zegt dan: 'Dan moet het Arne Notkin of Merethe Eckhardt zijn geweest.'

Beiden werken niet meer bij DR2. Eckhardt laat per mail weten dat ze eigenlijk weinig meer over de bijeenkomst kan zeggen dan dat ze er bij was en *Fitna* heeft gezien. De zaak verder bespreken lijkt haar niet zinvol.

Alle betrokken journalisten is om een reactie gevraagd. Een persoon reageerde niet op verschillende mails. De anderen ontkenden de inhoud van *Fitna* gedeeld te hebben met de Deense geheime dienst.

Arne Notkin reageert in eerste instantie enthousiast aan de telefoon. In de zomer van 2012 is hij overgestapt van DR2 naar een andere publieke omroep. 'Maar ja, die bijeenkomst met Wilders, die kan ik me nog goed herinneren.' Als vervolgens kort de PET ter sprake komt, verandert Notkin van toon. Daar weet ik niks van, zegt hij kortaf.

De weken daarna is hij telefonisch niet meer bereikbaar. Ook op mails en smsjes reageert hij niet meer. Op bezoek bij zijn nieuwe werkgever en na uren wachten in de lobby, laat een secretaresse weten dat Notkin de hele dag in vergadering zit. Via sms ontstaat enig contact, maar Notkin zegt dat hij echt geen tijd heeft en naar een entente moet. De volgende dag? Ook geen tijd, is het antwoord. Een sms dat betrokkenen hem aanwijzen als het lek, blijft in eerste instantie onbeantwoord.

Vijf minuten is het stil. Dan stuurt hij alsnog iets. 'This is ridiculous.' Een kop koffie dan maar om het te bespreken? Notkin per sms nog eens: 'Absolute bullshit'.

Het blijft weer stil. Een paar uur later ineens het bericht dat hij de volgende dag toch tijd heeft. Ook Merethe Eckhardt neemt op praktisch hetzelfde moment contact op. Ze is een dag later telefonisch bereikbaar om een paar vragen te beantwoorden.

Eckhardt vertelt dat ze na het bezoek van Wilders geen contact meer heeft gehad met de PET. 'We hebben alleen voor het bezoek de veiligheidsrisico's besproken met ze. Dat hoorde bij onze verantwoordelijkheid.' Dat er iemand gelekt heeft uit de bijeenkomst acht ze onmogelijk. 'Dat kan niemand van DR hebben gedaan. Ik zou het ook nooit doen.'

Een uur later frunnikt Notkin aan zijn neus en haar in zijn kantoor bij TV2. Hij draagt een ruitjesbloes en een beige broek met daaronder sandalen. Hij heeft van tevoren nog laten weten dat hij 'juridische maatregelen' zal nemen als er 'bullshit' over hem gepubliceerd wordt. Er zou aan advocaat bij het gesprek zijn. Nu zit alleen zijn assistent naast hem.

Notkin wil graag uitleggen waarom hij geen zin had in vragen over het bezoek van Wilders. 'Ik werk er niet meer en heb gewoon geen zin meer in dingen van mijn vorige werkgever.' Maar of hij als journalist niet geïnteresseerd was in een lek naar de veiligheidsdienst uit een bijeenkomst waar hij bij was? 'Nee, niet echt. Ik ben hier bezig met mijn nieuwe baan. Dat er gelekt is, lijkt me onmogelijk. Niemand van DR zou dat doen. Ik zou ook nooit zulke informatie delen.' Misschien dat de PET stiekem een camera in de zaal heeft geplaatst, oppert hij nog.

Een week later bevestigt een inlichtingenbron uit Denemarken nogmaals dat er uit de bijeenkomst gelekt is. Er is iemand gedebriefd na de bijeenkomst met Wilders en die informatie is naar de NCTV gegaan.

Ten eerste

Rutte: sleep bootjes met migranten naar Afrika

Jenne Jan Holtland
Warschau

Premier Rutte wil migrantenbootjes voor de kust van Italië oppikken en terug laten slepen naar veilige landen in Noord-Afrika. Dat zei hij zaterdag tijdens een panel-discussie op het congres van de Europese liberalen (ALDE) in Warschau. 'Europese schepen pikken migranten nu op en brengen ze naar Italië', zei Rutte voor een volle zaal. 'Dat is een veerdienst! We moeten ze oppikken en terugbrengen naar Afrika.'

In een vraaggesprek na afloop zei de premier afspraken te willen maken met landen als Egypte en Marokko, naar het voorbeeld van de in maart beklonken deal met Turkije. 'Met veilige landen als Egypte moet je gaan onderhandelen. Het gaat veel te traag nu, dat kun je ook mij verwijten.' Terugsturen naar Libië sloot Rutte uit, omdat de situatie daar onveilig is. Op de vraag hoe een afspraak met Egypte of Marokko er in de praktijk uit zou zien, antwoordde Rutte dat hij niet wilde ingaan op de 'operationele details'.

Extra geld is volgens hem niet nodig. 'Daar kun je de bestaande middelen

voor Europese ontwikkelingshulp voor gebruiken.' Hij doelt daarmee op de afspraken van Valetta (Malta) vorig jaar, waarbij landen als Niger en Senegal in totaal 1,8 miljard euro in het vooruitzicht werden gesteld om illegale migratie tegen te gaan.

Onder het huidige EU-beleid worden migranten voor de Libische kust (operatie Sophia) en in internationale wateren (operatie Triton) gered en naar de Italiaanse kust gesleept. In de eerste tien maanden van dit jaar werden onder de vlag van Triton op die manier meer dan 87 duizend mensen uit zee gehaald.

Blauwdruk

Het terugsturen van migranten naar Afrika is een idee dat al maanden rond zoeft in Brussel. De Turkijedeal wordt als een kopieerbare blauwdruk gezien, ook al heeft die deal veel problemen opgeleverd in de uitvoering. Regeerders zitten in hun maag met de reddingsoperaties voor de Italiaanse kust en hebben de indruk dat die de overtocht alleen maar aantrekkelijker maken.

Bekend is dat mensensmokkelaars de bootjes vaak expres te weinig benzine geven, in de hoop dat de EU-schepen hen vroeg of laat zullen oppikken.

Een bootje met migranten wordt geëscorteerd door een reddingsbrigade bij Pozzollo in Italië. Foto Getty

Vandaag zeg ik tegen de Europese elites: u hebt ongelijk

Mark Rutte op het congres van de Europese liberalen

Foto ANP

In 2016 kwamen al meer dan 4.600 mensen om in de Middellandse Zee, meer dan ooit tevoren.

Jorrit Rijpma, migratiespecialist verbonden aan de Universiteit van Leiden, noemt Ruttess plannen in de uitvoering 'heel moeilijk'. 'Zodra je een bootje met migranten oppikt, ben je voor hen verantwoordelijk. Je kunt ze wel terugslpen naar Noord-Afrika, maar wat gebeurt er daarna met hen? Je moet ze dan de mogelijkheden geven om asiel aan te vragen in Noord-Afrika. Krijgen ze dat niet, dan gaan ze heus niet terug naar landen van herkomst als Senegal en Nigeria, en zijn ze alsnog overgeleverd aan de goedertierenheid van Egypte, Tunesië of Marokko.' Rijpma verwijst naar een uitspraak (2012) van het Europees Hof in Straatsburg die het verbiedt om bootjes terug te slepen naar Noord-Afrika zonder een individuele beoordeling van de migrant.

Het Duitse weekblad *Der Spiegel* berichtte dit weekend dat Duitsland inmiddels aan een plan werkt voor een groot opvangkamp in Tunesië, nabij de grens met Libië. Naar dat kamp zouden opgepikte migranten teruggesleept moeten worden, waarna ze alsnog asiel kunnen aanvragen voor een verblijf in Europa. De Verenigde Naties zouden de leiding moeten krijgen over het kamp.

Tijdens zijn toespraak op het ALDE-congres hamerde Rutte op het uitvoeren van EU-regelgeving op het gebied van migratie en economie. Alleen zo kan het vertrouwen van boze kiezers worden teruggewonnen, zei hij. 'Te vaak hoor ik Europese elites zeggen dat die mensen ongelijk hebben. Dat ze verkeerd stemmen. Maar vandaag zeg ik tegen diezelfde elites: nee, die mensen hebben geen ongelijk. U als elite hebt ongelijk.'

Experts plaatsen vraagtekens bij operaties van AIVD en NCTV rond Geert Wilders

'Bemoeienis met Fitna in Denemarken illegaal'

Tom Kreling, Huib Modderkolk
Amsterdam

Een undercoveroperatie rond PVV-leider Wilders in Denemarken en een onderzoek door de AIVD naar zijn Israëlische contacten. De onthullingen rond Wilders en de diensten die ook verantwoordelijk zijn voor zijn veiligheid, dit weekend in de Volkskrant, roepen verschillende vragen op. Hoe wenselijk of nodig is het bij voorbeeld dat geheime diensten zich mengen in politieke kwesties?

Inlichtingenexpert Constant Hijzen vindt dat een geheime dienst 'een grote terughoudendheid' moet betrachten bij onderzoeken naar politici. Toch begrijpt hij dat de AIVD in 2009 en 2010 de Israëlische contacten van Geert Wilders bekeek. Hijzen is universitair docent aan de Universiteit Leiden en promoveerde onlangs op een historisch onderzoek naar de verhouding tussen de veiligheidsdiensten en de democratie. Hij zegt dat onderzoeken naar politici ten tijde van de Koude Oorlog nu en dan voorkwamen. 'Vooral toen de communistische partij Kamerleden leverde. Toen werden ook meer ingrijpende bevoegdheden als volg- en observatieacties tegen politici ingezet.' Nu ligt dat gevoeliger. 'Helemaal als het gaat om Israël, waarmee Nederland

warme banden onderhoudt.'

Maar de interesse van de AIVD is ook voorstelbaar. 'Zeker als de dienst een tip kreeg en die serieus van toon was. Er zijn bovendien verschillende gradaties van bemoeienis door een dienst. De eerste stap is naar openbare bronnen kijken, de tweede is naslag doen in de eigen systemen. Dat is hier gebeurd.' Het lijkt hem 'zo goed als uitgesloten' dat de AIVD 'bijzondere bevoegdheden' tegen Wilders of andere politici zou inzetten.

Een inlichtingenbron vertelde vrijdag in *NRC Handelsblad* dat Wilders ook door de AIVD werd bekeken vanwege diens 'antidemocratische geneigdheid'. Wilders was op weg een serieuze

Wilders zou ook zijn onderzocht vanwege 'anti-democratische geneigdheid'

machtsfactor te worden en zou in het najaar van 2010 deelnemen aan het goedkabinet met CDA en VVD. Hijzen: 'Ten tijde van Hans Janmaat deed de voorloper van de AIVD, de BVD, ook uitvoerig onderzoek naar exact datzelfde punt, zij het met enige tegenzin: de Centrum Partij dreef volgens oud-

BVD'er Frits Hoekstra meer op vreemdelingenhaat (en was dus een justitieel probleem) dan op extremisme.'

De *Volkskrant* onthulde ook dat de Deense geheime dienst met hulp van de publieke omroep de inhoud van Wilders' film *Fitna* achterhaalde. Daardoor wisten de nationaal terrorismecoördinator Tjibbe Jousstra en minister van Justitie Ernst Hirsch Ballin twee weken voordat *Fitna* online kwam al wat de inhoud van de film was.

Rechtswetenschapper Afshin Ellian (Universiteit Leiden) had rondom *Fitna* contact met Geert Wilders over de mogelijke juridische complicaties van de film toen gesuggereerd werd om *Fitna* preventief te verbieden. Ellian noemt het 'heel ernstig' wat er in Denemarken is gebeurd. Hij laakt vooral de rol van de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV), die contact had met de Denen over de operatie. 'De NCTV valt niet onder de Wet inlichtingen- en veiligheidsdiensten en had geen enkele bevoegdheid om de Denen een gunst te vragen. Dit is een illegale operatie. Een ernstige schending van de bevoegdheden die juist zo nauwkeurig in de wet zijn omschreven om de rechtsstaat te beschermen. Ik vind dat de Tweede Kamer hierover moet debatteren om vast te stellen wat er nu precies is gebeurd.'

Hij constateert dat er 'veel emotie' is rond Wilders. 'Dat moeten we nu opzij

zetten om de vraag te kunnen stellen of dit was toegestaan. De NCTV had dit moeten overlaten aan de AIVD.' Inlichtingenexpert Hijzen vindt ook dat dit het werkveld van de AIVD is, maar noemt het werk van de NCTV ook inentief. 'Het toont bovendien hoe goed de relaties tussen Nederland en Denemarken zijn.'

In Denemarken is het nog afwachten op reacties. Het Deense dagblad *Information* publiceerde zaterdag laat een verhaal over de undercoveroperatie van de Deense geheime dienst bij de publieke omroep. Documentairemaker en journalist Mads Brügger, die eerder bij de publieke omroep werkte en aanwezig was toen Wilders daar zijn film *Fitna* vertoonde, noemt de implicaties 'enorm'. Brügger: 'De mogelijkheid van een mol bij de Deense publieke omroep is ongehoord in de Deense geschiedenis.' In Denemarken is de undercoveroperatie door een persoon van de geheime dienst PET bevestigd. Brügger: 'Het is opmerkelijk dat iemand van de dienst überhaupt wil praten, laat staan dat ze een operatie en contact met een buitenlandse dienst bevestigen.' Hij vertelt dat door sommigen wordt gesuggereerd dat de bevestiging betekent dat er nog iets groter geheim moet blijven. 'Bijvoorbeeld dat er sprake was van elektronische surveillance tijdens het bezoek van Wilders. Maar dat geloof ik niet.'

Advertentie

3 dagen in de historische stad Braunschweig

Steigenberger Parkhotel Braunschweig ★★★★★

- ✓ 2 overnachtingen incl. ontbijt
- ✓ 1 x 3-gangdiner of buffet
- ✓ 1 x entreeticket Autostadt in Wolfsburg
- ✓ Gezellig centrum met vakwerkhuizen

Hoteldeal.nl/K12054

HOTELDEAL.NL | voor meer informatie | ☎ 088-0331509